

ראיון עם: פרומה שורץ-רוז'ינקו

שנערך בקיבוץ גל-און – 30.6.05

שוחחו: יהודית כפרי, צבי רז

קטעים מצומצמים מתוך הראיון:

1930-1939 על בעיות קיומיות:

היו אנשים שנזקקו ללחם...

... היתה אנטישמיות גדולה ודי גלויה בקובל. פחדתי ללכת בחוץ בערבים, היו מתנפלים, היו זורקים אבנים ומרביצים, הלכתי לבד בעיר אבל פחדתי. אמא לא הזהירה אותי לא ללכת לבד, זה לא היה עד כדי-כך... אני נראיתי כמו יהודייה. גם על יד הקן היו זורקים עלינו אבנים. הקן היה בפבריצ'נה, ליד בית גלמן. גלמן היתה מורה בטאז. היא היתה יוצאת איתנו לקייטנה. כל שנה הייתי יוצאת לקייטנה של הטאז. טאז היה ארגון של בריאות של ילדים לא עשירים. היינו יוצאים להורודליץ, לכפר. אני השתייכתי לנזקקים, לבינוניים.

ש: אם אמא לא הייתה משלמת עבור הגימנסיה, שבה למדתם את ואחיק, היו מסלקים אתכם?

פרומה: אמא שילמה, אם לא היתה משלמת, לא הייתי הולכת, בוודאי לא הייתי הולכת.

כששכחתי לשלם שלחו אותי מביה"ס הביתה... היה לי חבר נהדר, זה שאחיו עבד אצל המתחרה שלנו בחנות השמן של לפידות, לייזר היה שמו, הוא היה תלמיד מצטיין, אמא שלו לא יכלה לעמוד בתשלום והוא לא למד בגימנסיה. הוא יכול היה להיות תלמיד נהדר. הוא גם לא הלך לביה"ס פולני, גם זה עלה כסף.

ש: למרות כל הגמילות חסדים, היו כאלו שלא יכלו ללמוד?

פרומה: נכון. זה מה שקרה גם לזלדה (בוים-ורלינסקי), היא למדה בביה"ס יסודי פולני. הם לא היו כל כך מבוססים, היא היתה בביה"ס הפולני תלמידה מצטיינת ולא המשיכה ללמוד, היתה עוזרת לי בשיעורי בית בפולנית. היו הרבה עניים בקובל. לא היו מחפשים בזבל, לא עד כדי כך. עניים, אלה היו המשפחות שבשבת צריך היה לעזור להם ולהביא להם ארוחה לליל שבת. תמכו בהם, היו בעיר כמה מוסדות צדקה. היה מצב קשה, נכון: כדי להיות ציוני בקובל היית צריך להיות עשיר. אני אומרת זאת למרות שהיהודים בקובל היו בעיני יהודים טובים; היו מביאים אורח לבית, ניסו להקל על המצוקה. לשבת גם אבא היה מביא אורח לבית, מבית הכנסת. היו עוזרים אחד לשני, נתנו גמילות חסד, ואם צריך היו מלווים אחד לשני, היו גם מוסדות צדקה.

ש: חברי השומר הצעיר ותנועות אחרות, היו ילדים של הורים מהמעמד הבינוני פלוס?

פרומה: כן, אבל גם עניים היו באים לתנועה. היו בקובל אנשים שנזקקו ללחם, היו כאלה. העניים האלה היו מפוזרים בתוך כל האוכלוסייה, לא גרו בשכונה מיוחדת. בשומר הצעיר היו בעיקר

חניכים שהמשיכו ולמדו, חניכים שהצטיינו בגימנסיה. היו כמובן גם בנוער שעבד ולא למד כאלה שהיו מאוד אינטליגנטים.

ש: בימים כתיקונם נשבה רוח אופטימית בקובל?

פרומה: כן. היהודים היו אופטימיים, הם שמרו על חגים ושבתות, היו הולכים לבית הכנסת. ואז הם ידעו לשמוח.

1939, מההכשרה בחזרה לקובל

רוז'ינקו, רח' שיננה 2, קובל.

ש: כשהרוסים פלשו בשנת 1939, וההכשרה בביאליסטוק שבה נמצאת התפרקה, את חזרת לקובל?

פרומה: כן, גם זלדה בויס (ורלינסקי) חזרה איתי, וחיה פרישברג, גם היא קובלאית. חזרנו עם עוד חברים שאת שמם אני לא זוכרת. מביאליסטוק חזרתי לקובל, ומצאתי את תחנת הרכבת הרוסה. אמא פגשה אותי בדרך, לא יודעת איך, במקרה פגשתי אותה. היא לא ידעה שאני חוזרת, לא ראיתי אותה כחצי שנה. לא היה נהוג אז שהורים נוסעים לבקר את הילדים בהכשרה. שלחתי הביתה מכתבים כל הזמן. לא קיבלתי חבילות, רק מכתבים קיבלנו. ביום שהגרמנים נכנסו לביאליסטוק התחילו להפציץ, כשנפלו הרוגים ראשונים, החלטנו לעזוב את ביאליסטוק. התקיים ויכוח אם לעזוב את הקיבוץ, או לא לעזוב. בסופו של דבר בערבו של אותו יום החלטנו לעזוב, כל אחד נוסע לביתו, אנחנו נסענו לקובל כי בקובל לא היו עדיין גרמנים. חזרנו לקובל, וברחוב, בדרך הביתה, על המדרכה ברחוב וורשבסקה, פגשתי את האמא שלי. אמא התנשקה איתי, היא שמחה שהיא רואה אותי, ואמרה לי שהשמנתי. אמרתי שאכלתי שם הרבה תפוחי אדמה, לא היה כמעט לחם... תחנת הרכבת כאמור כבר הייתה הרוסה ונפלו ההרוגים הראשונים בקובל. היו מבין חברי הקיבוץ כמה חברים שלא יכלו לחזור כבר לבתיהם, כי הגרמנים כבר היו שם. אנחנו, שגרנו באיזור הסובייטי, כמוני שגרתי בקובל, ואחרים, יכולנו להגיע הביתה. נסעתי הביתה ולקחתי איתי אותם החברים שלא יכלו להגיע לביתם. את קובל הגרמנים הרעישו מאוד באותו יום. לעיר הגיעו אנשים מהאיזור הנאצי, פליטים שברחו משם. החברים מהשומר הצעיר נמצאו גם בבית שלנו. כל יום היו מגיעים שומרים נוספים, היתה כתובת לאן להגיע: רוז'ינקו, קובל, רחוב שיננה 2. שם גרתי. מההנהגה הראשית מסרו לשומרים את הכתובת. שייקה ווינר מטריסק היה בהנהגה הראשית. בערב הבית רעד כולו כי הגרמנים הפציצו מהאווירונים, שייקה ווינר שהיה איתנו בבית כבר אמר: "שמע ישראל אדוני אלוהינו אדוני אחד"... כולנו נאחזנו אחד בשני. הרוסים עוד לא הגיעו לאזור. כל יום היו מגיעים "שומרים" חדשים מהאיזור הכבוש ע"י הגרמנים. לבית שלי הגיעה גם טושה אלטמן, שהיתה אחת הפרטיזניות מגטו וורשה. היא הגיעה עם שייקה ווינר, הרבה מהחברים ישנו אצלנו על הרצפה, בחדר ובמסדרון, ובמרפסת שהיתה סגורה. ישנו על כל מה שהיה בבית. במשך היום אמא שלי עמדה על הרגליים ובישלה אוכל בשביל כל החברים האלה. היא אמרה, הרי גורל כזה היה יכול

לפקוד גם את פרומה שלי. בין הפליטים היו גם חולים, חברי השומר הצעיר שחלו בדרך. טושה אלטמן שאני מספרת עליה, באה בבגד לגמרי קרוע מההפצצות שהפיצו הגרמנים את הרכבת בדרך אל קובל. למחרת אמא הלכה איתה וקנתה לה שמלה.

ש: איך היה המורל של האנשים?

פרומה: הם היו עצובים. גם אנחנו היינו עצובים. היינו בבית שלנו אבל לא ידענו מה יקרה, היינו במצב של אי וודאות. האם הגרמנים יגיעו עד לקובל או שהרוסים יקדימו אותם?

ש: היה לכם רדיו באותם ימים?

פרומה: לא, הכל היה משמועות, או מהעיתונות. פליטים ממערב פולין ברחו לקובל והשתכנו בכל מיני בתים יהודיים. חברי השומר הצעיר עשו סדר, הפליטים היו רעבים ועייפים ותשושים, והחברים מהקן בקובל, עמדו ברחובות וחילקו אוכל לפליטים שהגיעו מאזור הגרמני הכבוש. אולי גם אחרים עשו כך, אני יודעת רק על חברי השומר הצעיר. הקן של התנועה היה סגור, כי כל הזמן הגרמנים הפציצו. נהרגו אנשים, אינני יודעת להגיד כמה אנשים נהרגו. אני מדברת על הימים הראשונים של המלחמה, לפני שחילקו את פולין לפי הסכם ריבנטרופ-מולוטוב. ב-17 בספטמבר 1939 נכנסו הרוסים. יהודי קובל בכו משמחה וקיבלו את הרוסים בהתלהבות. הרוסים נכנסו בטנקים וברכב צבאי, החיילים הביאו להם פרחים והיהודים מחאו להם כפיים והיו מאושרים כי אז ידענו שהגרמנים אינם בקובל.

גם **צביה לובטקין** מהחלוץ באה אלינו הביתה, היא שאלה על קן "החלוץ" בקובל. אח"כ שייקה וטושה, נסעו מקובל לוויילנה, יותר מאוחר גם אני נסעתי לוויילנה. טושה אלטמן נמצאה זמן-מה בוויילנה, כאשר התקיימה כבר חלוקת פולין בין רוסיה לגרמניה. טושה היא הייתה בלונדינית, נראתה כמו שיקס'ה. הוחלט שהיא תיסע אל הצד הגרמני, ותהיה שם מקשרת בין היהודים שבגטו לבין הצד של הגויים. היא תביא נשק ואוכל לתושבי הגטו. היא פעלה שם, בגטו וורשה, תקופה מסוימת. אחר-כך הלשינו עליה והרגו אותה. טושה אמורה הייתה להיות חברת קיבוץ גל-און, אילו נשארה בחיים.

יהודית כפרי: טושה הייתה אחת הגיבורות היהודיות הגדולות של מלחמת העולם השנייה. כשבוגרי השומר הצעיר התקבצו בוויילנה, הם התלבטו כיצד לנהוג. לבסוף חלק מהם ברח מזרחה לרוסיה, חלק הגיע בדרך לא דרך לארץ ישראל, והיו כמה, בתוכם טושה אלטמן, מרדכי אנילביץ ועוד, שהחליטו לחזור מוויילנה לגטו וורשה, כדי להיות עם חברי התנועה בגטו. הם החליטו לא להפקיר את צעירי התנועה לנפשם, ולא לעזוב את יהודי הגטו לגורלם המר. הם הקימו את המחתרת יחד עם חברים מתנועות אחרות, טושה הסתובבה בין הקנים, באזור הכבוש על-ידי הגרמנים, בהסתכנות יום יומית.

פרומה: טושה כותבת: "עמי גווע לעיני וידי קצרה מלהושיע"....

יהודית: היא הייתה אישיות. אחת הדמויות הנהדרות שהיו לעם שלנו. לא ידעתי שהיא הגיעה לקובל...

פרומה: היא הגיעה והיתה אצלי בבית יום אחד. בארכיון שהוקם בקיבוץ לזכרה יש תמונה שלה.

היא הייתה בלונדינית מתולתלת עם שיער סמיך מאוד. מי שבא לארכיון אני מספרת לו את

הסיפור שלה. הכרתי אותה טוב מאוד.

ש: נחזור לקובל...

פרומה: אני בקובל. הרוסים נכנסו והיהודים היו מאושרים, קיבלו אותם במחיאות כפיים ובשירים. אבל הרגשנו שקורה משהו בקובל, אני כחברה בשומר הצעיר, שחונכתי בביה"ס עברי, התחלתי לראות שהם אומנם הביאו לנו חירות גופנית אבל בתי הספר העבריים נסגרים. סגרו את בתי-הספר העבריים ואת הספריות העבריות. התחילו לפחד לדבר ברחוב עברית. כמובן שידענו שאין סיכוי לעלות לארץ ישראל מרוסיה. ואז חברי השומר הצעיר, ואני בתוכם, חיפשנו דרך איך לברוח מהאיזור הסובייטי.

ש: ספרי על החיים באיזור הסובייטי...

פרומה: הייתי בת 19, העברנו את היום בבית, אני לא נשארתי הרבה זמן בקובל. הייתי רק כחודשיים. לא עשיתי שום דבר מיוחד בזמן הזה. נפגשנו עם החברים, בדרך, בבתים של החברים. החברים היו מבתי הספר ומהתנועה. בקן לא נפגשנו, הקן נסגר במצוות השלטונות. ואז הגיעה הידיעה, שווילנה היא לא תחת הכיבוש הרוסי אלא של הליטאים ואנחנו התכוננו להגיע לשם.

1939, מקובל לוילנה,

לקראת הבלתי נודע

... בחזרה לוילנה כבר היה פחד. נסעתי למקום קרוב לוילנה ברכבת, ירדתי מהרכבת ושם היה צריך להבריח את הגבול. שמרו שם חיילים סובייטים, היה לנו מורה דרך וקבוצה גדולה של חלוצים וחברי תנועה עברה את הגבול. נסעתי מקובל לוילנה עם שתי חברות – **לובה לרנר** ו**שיינה בונדר**. בדרך, לפני הבריחה והעברת הגבול, הפחידו אותנו האנשים, ושתי החברות החליטו לחזור לקובל. עד היום אני מאשימה את עצמי שלא שכנעתי אותן מספיק חזק להמשיך איתי לוילנה. הן נספו בקובל, יש לי הרגשת אשמה קשה מאוד, אמרתי להן להחליט, אמרתי שלקובל אני לא יכולה יותר לחזור. מה שיהיה יהיה, אני עוברת את הגבול.

ש: הגעת לקובל, אחרי שהיית בוילנה וראית כמה התנאים היו גרועים בוילנה. למה חזרת לוילנה?

פרומה: נכון: לא היה לחם בוילנה. לא ידעתי שהולך להיות אסון, הסובייטים שלטו בקובל והמצב בעיר לא נראה ממש חמור. בגלל זה שתי הבנות חזרו לשם, לכאורה לא ציפה להן בקובל גורל רע, החיים היו בטוחים, הן חזרו לביטחון, אני, כמו שאומרים, הלכתי לקראת הבלתי נודע. הן אמרו: "צריך לעבור את הגבול, הגבול מסוכן מאוד". לא ידוע לי שנהרגו אנשים בגבול, אבל תפסו ואסרו ושלחו אותם לסיביר. על קובלאים שנתפסו אני לא יודעת. בחורה נוספת מהחבורה שלנו חזרה לקובל, היות שחלתה באמצע הדרך, זו היתה חברתי חיה"ה פרישברג.

ש: גם את חזרת לקובל קודם לכן, אולי כי היה קשה להחליט מה נכון לעשות?

פרומה: הייתי קשורה לבית. אבל הייתה לי כבר המטרה לעלות ארצה. באותה תקופה את יעקב (שוורץ, הבעל לעתיד) עוד לא הכרתי, זה קרה יותר מאוחר- בשנת 1940. אני מדברת עדיין על שנת 1939.

1945, קובל שאיננה עוד:

הכתובות נמצאות בליבי

ש: אני רוצה לדלג על המלחמה והנדודים שלך, עליהם כתבת בזמנו בהרחבה, ולחזור איתך לקובל של אחרי המלחמה. כשהובלת פצועים, נכי מלחמה.

פרומה: זה היה בהתחלת 1945, הייתי אז ברוסיה, לא נתנו ליהודים לעזוב את רוסיה, היה מסך הברזל. הגרמנים נחלו את המפלה שלהם, הם נסוגו מהערים הראשונות של פולין. אני מאוד רציתי להגיע לפולין, בעלי כבר הגיע לפולין, הוא התגייס לצבא הפולני לקראת סוף המלחמה, כדי להילחם נגד הנאצים. למעשה מטרתו היתה לצאת מרוסיה ולהגיע לפולניה. אני הסכמתי שהוא ייסע בלעדי. באותה תקופה אני לא הייתי עם קובלאים, הייתי לבד עם חברה אחת. הרעיון שלנו היה להתנדב ולהעביר פצועים פולנים חזרה לבתיהם בפולין וכך להגיע לפולין. העברתי שני פצועי מלחמה, אחד קטוע רגליים ואחד קטוע ידיים. לקחתי זאת על עצמי. בעצמי לא ידעתי איך הצלחתי במשימה, טיפלתי בהם לבדי. נסענו ברכבת אחת דרך כל רוסיה, אלפי קילומטרים, זה ערך שבועות. האכלתי אותם, הלבשתי אותם, רחצתי אותם. לא הייתי אחות, מה שיכולתי עשיתי. רצתי מהרכבת לקנות להם דברים, לא קיבלתי שום כסף מהשלטון הרוסי עבור הטיפול בפצועים האלה. הפצועים נתנו לי את הכסף. הם נלחמו בשורות הצבא האדום נגד הגרמנים ונפצעו בקרבות. הצבא דאג להם. הם טופלו בבתי חולים ברוסיה, וכשהם השתחררו הם רצו לחזור הביתה. השלטונות חיפשו מתנדבים שיסיעו אותם, ואני חיפשתי הזדמנות לצאת מרוסיה ולחזור לפולניה. הרבה פעמים שני הפצועים האלו "הרימו" את הפרוטזות שלהם נגדי. טיפלתי בהם ככל שיכולתי, אבל כמה יכולתי? הם כמובן ידעו שאני יהודייה, היה להם רע ומר. הובלתי אותם לבתיהם, לקחתי כל אחד לביתו, אחד ללודמיר (בקרבת קובל) ואחד לעיר רחוקה יותר. הייתי נכנסת לבית של החיילים, ואומרת למשפחה שהבאתי את האבא, או את החייל שלהם. אמרתי: "תדעו שהוא פצוע". לא אמרתי שהם קטועי רגליים וידיים. אח"כ נסעתי לפולניה. לא חשבתי על קובל, במקרה עברתי את קובל. אמרתי לעצמי שארד בקובל, לא השליתי את עצמי, ידעתי שאף אחד לא נשאר בחיים. היינו שומעים רדיו, לא דיברו דווקא על קובל, אבל באופן כללי ידענו מה קרה. ידעתי שהגרמנים רצחו והרגו. מי נשאר ומי לא – לא ידעתי. אמרתי לעצמי: "תרדי" ואז אמרתי שאני מפחדת לראות את קובל, לעמוד מול גיא הריגה. אני נלחמת עם עצמי: "כן יורדת, לא יורדת" ולבסוף אני יורדת ואני דורכת בגיא הריגה (פרומה בוכה). קשה לי לספר... כל העיר הרוסה... (בוכה וממשיכה): אני לא אדבר יותר. כתבתי על זה... (בוכה ארוכות). באתי לעיר, דרכתי על גיא הריגה, הלכתי לקצין העיר לשאול אם נשאר יהודים. הוא אומר לי שנשארה אחת ממשפחת זפרן, אני הכרתי את המשפחה הזאת, היא גרה ליד ביה"ס קלומל.

הלכתי לבית שלהם. הבת נשארה לבד, לא ראיתי שם יותר יהודים. שאלתי אותה מה את עושה, היא אומרת שאף אחד לא נשאר, רק היא שרדה. סיפרה לי בכמה משפטים מה שקרה. אמרה: "תלכי לבית כנסת ושם תמצאי כתובות של יהודים", הלכתי לבד לבית הכנסת. בית כנסת שהיה התפארת של העיר. הייתי מבקרת בו עם אמי, התלוויתי אליה בכל החגים והכינוסים והעצרות שנערכו בבית הכנסת בזמן המאורעות שהיו בישראל. הלכתי בעיר ההרוסה; אני נכנסת לבית הכנסת ומתחילה לעבור בין הקירות וקוראת את הכתובות על הקירות: **שיינדל'ה שוורץ, שושנה פרל, לאה פיש...** לאה פיש הייתה חברה שלי. כשהייתי צריכה לעלות ארצה שלושה חודשים לפני המלחמה. הייתי איתה במוסקבה בדרך לארץ ישראל. לא הצלחנו לעלות ארצה כי האישור שלנו היה מזויף ולא היה פיש חזרה לקובל.

אני עומדת בבית הכנסת מזועזעת, רועדת כולי וממשיכה לקרוא. אני רואה עוד כתובת, **חיה פרישברג, לייבל לרנר, שיינה בונדר...** נקמו את נקמתנו! חשבתי: ריבונו של עולם, מאין היה להם הכוח הזה, התרוממות הנפש הזו, תעצומות הנפש לכתוב מילים כאלה, רגעים לפני שהוציאו אותם להורג! בבית הכנסת אספו את כל היהודים שהגויים הלשינו עליהם, אספו אותם מהמקלטים וממקומות המסתור והביאו אותם לבית הכנסת כדי להוציא אותם משם להורג. הם ידעו מה מחכה להם, ואת זה הם כתבו. אני ממשיכה לקרוא כתובות, עשרות כתובות, משפחות, אנשים, ילדים, זקנים... רשמו וחרתו גם בעפרון וגם בדם. כנראה שהם פצעו את עצמם כדי שיוכלו לכתוב. קראתי ורעדתי כולי. מזועזעת ומפחדת המשכתי לקרוא. הרגשתי שאני חייבת בקריאת הדברים האלה. הייתי לבד ופחדתי לראות את הכתובת האלה (*פרומה בוכה*), קראתי את כל הכתובות האלה, המוני כתובות, ילדים, משפחות, דתיים ולא דתיים, וכולם כותבים "נקמו את נקמתנו" (*בוכה*) ציוויתי על עצמי לקרוא את הכתובות האלה! אחר-כך יצאתי מבית הכנסת במהירות, והלכתי לראות את הבית שבו גרתי. עמדתי על יד קירות נופלים. עמדתי כמה דקות ליד הבית. עזבתי את הבית והלכתי לכיוון השוק, בשוק של קובל פגשתי את בן-דודי **נתן רוז'ניקו**, אותו הסתירו גויים בכפר שבו התגורר. זה היה בכפר בשם הולובה, שם אבא שלי נולד. נתן לקח אותי לכפר, סיפר לי איך עבר את השואה ואיך ניצל. המשפחה ניצלה על-ידי הגויים שהסתירו אותם. נתן סיפר לי שראה איך שגוי רוצח את אביו בסכין. בתום המלחמה נתן היה ילד בן 12 - 13. אביו של נתן היה אח של אבא שלי. לקחתי אותו לפולניה ביחד איתי. (*נתן עלה ארצה, הוא ואשתו ביקרו לפני כשנה עם חברי הארגון ב"יד ושם". נתן נפטר לאחרונה*). בקובל הייתי יום אחד ולילה אחד שבו ישנתי אצל זפרן. אחר כך המשכתי ונסעתי לפולניה לפגוש את בעלי. הגרמנים עוד הפציצו את וורשה אבל הם כבר היו בנסיגה כללית.

ש: באופן כללי, איך נראתה קובל שלאחר המלחמה?

פרומה: אני יודעת רק שדרכתי על גיא הריגה. הבתים היו הרוסים, הגרמנים הפציצו את הכל. תחנת הרכבת היתה מופצצת. למד איתי יחד **שלמה פרלמוטר**, (*שלמה פרלמוטר - קרוב של יהודית כפרי*) אני יודעת שהוא העתיק את הכתובות בבית הכנסת. אצלי הכתובות נמצאות (חקוקות) בלב עד היום. **רשמתי אותן בליבי...**

תרגום מיידיש: בני גבירצמן

(מילים באותיות נטויות כתובות בעברית במקור. מילים שמובנן אינו ברור מופיעות בסוגריים עם סימן שאלה. מילים בסוגריים הם הסברים משוערים של המתרגם ואינן מופיעות בטקסט המקורי.)

בני היקר לי מכל כסף וזהב, אריי ראזינקאה (אריה רוזינקו), שתחיה לאורך ימים. לעיבעלע, ליצחק טארטשין (טורצין) שלחת מכתב עם לשנה טובה? בכל זאת אני דן אותך לכף זכות.

לעיבעלע, אולי כדאי שתשימו לב לגבי הרעיון (ווינימאניע?) שאכן ישלחו מאמערקאה (מאמריקה) ומפולין מתנדבים יהודיים ל-31 חודשים, כפי שאנשים הדירו שינה מעיניהם, החלוצים המפורסמים (אולי הכוונה: שהמתנדבים יעשו כמו החלוצים וישקיעו מאמצים בבניית הארץ). צריך ללמוד מעווראהפע (מאירופה), שהתיישבו ליד השולחן העגול ויישרו את כל ההדורים. האמיר עבדאללה, שיחיה, יכול להוציא קול קורא (הודעה) לערבים, בו הוא מבקש שהם ישמרו על השקט. אצלנו מדברים הרבה על כך שהערבים מתכוננים ומתחמשים מאוד (אוגרים הרבה נשק, שיכוון) נגד יהודים חפים מפשע, ונגד אחינו החשובים האנגלים. השקל הישר אומר, כי חייבים להרשות עליה של חלוצים וגם של חיילים משוחררים (יהודים) מאמריקה ומפולין כמשמר מהימן. כמה שיותר משמר, העיקר בהקדם. אלוהים ואמריקה (יעזרו לנו). אצלנו באירופה עשה רושם עז מכתבו של בענעש (נשיא צ'כוסלובקיה) לרוזבלט (נשיא ארה"ב) ורוזבלט (אכן) ביקש שהם צריכים להעלות (את עמדתם) ואחרי כן להתיישב לשולחן. מוטב שתתיישבו בהקדם אל השולחן.

ברגש כבוד

אביך

המתפלל בעדך יום טוב ראזינקא

לכל מי שרוצה בדרישת השלום שלי, הזעיקו את אמריקה.